కనిపించనిముల్లు

అతని మాటలు తల్చుకుంటే లలితవళ్ళు జల్లుమంది. మనసంతా కల్లోలమైంది. స్వచ్ఛంద జనంలో పుట్టి, కంకరదారి వెంట వెళ్ళి, దావాగ్నితో భస్మమవుతూన్న అల్లిబిల్లి అడవిలో ఆ మాటలు ఆగిపోయాయి. ప్రతిమాట శూలంలా గుచ్చుకుంది. వెలుగుండగానే చీకటి కమ్ముకుంది. గబగబా నడుస్తూ రావటంవలన రామం వెనకబడిపోయాడు. తిరిగిచూసింది. అతని చిన్ని కాళ్ళను ఇసుక కసిదీర బంధించి వేస్తోంది. అతని పరిస్థితి సైనికబలంలేకుండా శత్రువుల్ని ఎదుర్కొన్నట్టుంది. చురుక్కుమం.

లలిత ఆగిపోయింది. తెల్లటి పాదాలవంక చూసుకుంది. ఏ గాజుపెంకో గుచ్చుకుని వుంటుంది. ప్రతిరోజూ జోళ్ళు వేసుకునేది. ఇవేళెందుకో తొడుక్కోలేదు. అయినా తనకెందుకీ సౌందర్యం ? సింగారం? ఇతరులకు తెలియకపోయినా, లోకంలో తనకున్న స్థానం తనకు బాగా తెలుసు. రామం పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చి ఆమెనందుకున్నాడు.

'అమ్మా !... నా కోసమేనా ఆగిపోయావు ?... అరె !... ఏవిటిది ? అరికాలిలో రక్తం !'

లలిత అప్పుడే పరీక్షగా చూసుకుంది. తెల్లగావున్న చర్మాన్ని చీల్చుకుంటూ, రక్తపుజీర తొంగి చూస్తోంది.

రామం అర్థమైనట్టు తల నిలువునా ఆడించాడు.

'అవునమ్మా !... జాగ్రత్తగా చూసి నడవకపోతే అంతే- అలా నడవలేనప్పుడు జోళ్ళైనా వేసుకుని మనను మనం రక్షించుకోవాలి'.

లలిత ఆశ్చర్యంతో అతని వంక చూసింది. రామం మనసు ఇంకా వికసించలేదు. కాని జీవితంలో ఎలా నడుచుకోవాలో రెండే వాక్యాల్లో చెప్పేశాడు! నిజం ! తను జాగ్రత్తగా డాలు పట్టుకుని యుద్ధం చేయక, నిరాయుధురాలుగా వుండి ఓడిపోయింది ! కొందరు మనుష్యులు అందర్నీ ధిక్కరించి తమ తమ మనస్తత్వాల కనుగుణంగా జీవించగలరు. మరికొందరు ప్రతి చిన్న విషయానికీ భయపడుతూ, అందరికీ వంగివంగి సలాములు చేస్తూ జీవిస్తారు. ఈ రెండు తరగతుల వ్యక్తుల్లోను ఆనందాన్ని అంది పట్టుకుని అనుభవించేదెవరు ? మొదటి రకం మనుష్యులు, పూర్వ కాలపు వీరులకు మల్లే, ఆపదల కోసం, విమర్శల కోసం, కళ్ళు తెరుచుకుని నిద్రాహారాలు మానుకుని ఎదురు చూస్తూంటారేమో !

'ఛీ !...ఇంక ఆలోచించకూడ'దనుకుంది.

దూరంగా వినపడ్డ అడుగుల చప్పుడు చరచరా పాకుతూ దగ్గరగా వచ్చేసింది. కంగారుగా వెనక్కి తిరిగి చూసింది. హమ్మయ్య !... గురుమూర్తేమోననుకుంది !... అతను రాకపోతే యేం ? అతని చూపులు చంద్రలోకం దాకా వెళ్ళగలవు.

'మిస్ లలితా !... మీరు నన్ను క్షమించాలి. నా అభిప్రాయం మీకు ఏనాడో అర్థమై వుంటుంది. రెండు మూడుసార్లు మొహమాటం లేకుండా స్పష్టంగా చెప్పేశాను కూడా. అయినా మీకెందుకో నామీద దయకలగటం లేదు. ఒకసారి మనసువిరిగిందంటే నేనేంచేస్తానో నాకే తెలియదు. స్వాతివానకోసం ముత్యపుచిప్పలా కాసుక్కూచున్నాను. నిజంచెప్పండి- ఇలా నన్ను వేధించకండి!' గురుమూర్తి అంత వుద్రేకంగా ఎన్నడూమాట్లాడలేదు. అతను సహజంగా బిడియపడే వ్యక్తి. అతని మాటల్లో మాలిన్యం లేకపోవచ్చు. అయినా గతాగతాలు ఆలోచించే శక్తి అతనికి లేదు. పీకదాకా బురదలో వున్నాడట. కొద్ది రోజుల్లో అట్టడుక్కివెళ్ళిపోతాడుట- అతన్ని తను పైకి లేవదీయాలట- అంతేకాదు- బలవంతంగా ఆమెనుకూడా బురదలోకీడుస్తానని భయపెడుతున్నాడు. ఎందరు బురదలో పడి చావటం లేదు ? అలాగే అతనూ చస్తాడు. అంతేగా !

రామం లేడిలా బెదరుచూపులుచూస్తూ లలితకు ఇంకొంచెం దగ్గరగా జరిగాడు.

'పాపం! నాక్కలిగిన ఆశాభంగంలో వళ్ళు మరచి రామాన్ని కొట్టాను. ఏవీ అనుకోవద్దు. ఇలాంటి మనస్పర్థలు వాటంతటవే సర్దుకుంటాయి. ఆటంకాల్ని తొలగించుకోవాలి'.

'ఇంతకూ అతనేం తప్పు చేశాడు ?... చూడండి ! మూర్తిగారూ ! మీ తత్వం నాకు బాగా

అర్థమైంది. చిన్న పిల్లల్ని ఎలాంటి పద్ధతుల్లో చదివించాలన్నది ట్రెనింగ్ చదివిన మీకు తెలియనిది కాదు. మీరతని మనస్సులో విషపుమొక్కల్ని నాటుతున్నారు. అగ్ని జ్వాలలు సృష్టిస్తున్నారు. దయచేసి మీ కర్తవ్యాన్ని మరవకండి- అదే నేను కోరేది. మీ మాటలు విని విని విసుగెత్తిపోయాను'.

మంచుగడ్డ ఒక్కసారిగా నిప్పు ముద్దైంది.

'అంతేకాదు- నా చుట్టూ కొండలు, గోడలు, అడవులు- ఎటూ వెళ్ళలేను. మధ్య పాముల బుసలు- నా కాలి ధూళి తీసి పొడరుగా రాసుకున్నా మీ కోరిక యీడేరదు. నేను రత్నంగార్నే కోరుకున్నాను'. అంటూ చకచకా వచ్చేసింది.

మనుష్యులు వుద్రేకంతో మాట్లాడేటప్పుడు, సవ్యాపసవ్యాలుకాని, సందర్భాసందర్భాలు గమనించలేరు. తుఫానుతరువాత సముద్రం శాంతించినట్టు ఆ వుద్రేకంతగ్గాక, 'అరెరె ! ఎందుకిలా మాట్లాడాం, అన్న పశ్చాత్తాపం కలుగుతుంది. లలిత నాలిక్కరచుకుంది. అతని మొహం మీద పెద్దపెద్ద రాళ్ళు విసిరింది. రత్నం గారి ప్రస్తావన తీసుకురావటం పెద్ద పొరపాటు. అది తన భావిజీవితాన్ని కూల్చివేస్తుంది. గురుమూర్తి విషసర్పంలాంటివాడు. తన విషం ఎంత దారుణమైందో కొద్దిగా రుచి చూపించాడు. ఇంక కాటు వేస్తాడు.

లలిత నిట్టూర్చింది. ఇంతరభసజరిగాక గురుమూర్తి పరుగెత్తుకువస్తాడనుకోటం వెర్రితనం- ఇద్దరూ నడిరోడ్డు మీదకొచ్చారు. 'అమ్మా !... మేష్టారిదగ్గర అంత కోపంగా మాట్లాడావు కదా ! రేపు మళ్ళీ వీపు విమానంమోతెత్తుతుందేమో!' అన్నాడు వీపు తడుముకుంటూ.

లలిత గులాబీ మొగ్గ విచ్చినట్టు నవ్వింది-

'భయపడకు - ప్రపంచాన్ని చిటికెనవేలుమీద ఆడించగలను' అంది ఏదో ఆలోచిస్తూ.

అప్పటికే చీకటి వ్యాపించింది. చల్లగాలి కోసం వచ్చిన జంటలు తిరిగిపోతున్నాయి. రామం నడకవేగం హెచ్చింపబోయేసరికి లలిత అతని భుజాలు పట్టుకుని ఆపివేసింది.

'నెమ్మదిగా నడు. అక్కడ మనకోసం ఎవరూ కాసుకుని వుండరు'. ఇల్లు చేరుకుంటే మాత్రం ఏం సుఖం వుంది ? బయటే కాస్తనయం.

ఈ పద్మవ్యూహంలో తను ఒక్కసారి చిక్కుకోలేదు. అభిమన్యుడికి మల్లే ఎదిరించిన వారినందర్నీ హతమారుస్తూ ప్రవేశించలేదు. అందర్నీ బతిమాలుకుంటూ లోపలకు వచ్చేసింది. అలా బతిమాలుకుని బయటకువెళ్ళటం సాధ్యంకాదు. కనికరం చూపిన వారంతా కళ్ళెర్రజేసి 'ఇందుకేనా నిన్ను లోపలకు రానిస్త! మేమంత నిస్వార్థపరులం కాము' అంటారు.

ఏడాదిక్రితం లలిత ట్రెయినింగు ప్యాసయింది. ప్రపంచం చేతులుచాచి ఆహ్వానించింది. పదిగంటలకు ఇంటర్వ్యూ. తొమ్మిదిన్నరకేవచ్చి కూర్చుంది. గురుమూర్తి ఆమెకేసి చూస్తూనే లోపలకువెళ్ళాడు. మొదటి సారిగా అదే అతణ్ణి చూడటం -

అమాయకత్వం పూసుకున్న మొహం. కనపడని వస్తువుకోసం వెదకుతూన్న కళ్ళు సహజంగా జనించే సంకోచంతో కళ్ళు సంకోచించి అందంగా తయారయ్యాయి. గురుమూర్తి బయటకు వచ్చాడు.

చేతిలో వున్న పుస్తకంలో పేజీలు తిరగవేస్తున్నట్టు, ఏదో చదువుతూన్నట్టు నటిస్తూ ఆమెకేసి దొంగచూపులు చూడసాగాడు. అతనెవరో ఆమెకు తెలియదు.

'నమస్కారం మేష్టారు !' అంటూ ఒకరిద్దరుకుర్రాళ్ళు అనటంతో అతనిస్థానం ఆమెకర్థమైంది.

'మీరు - మీరేనా ఇంటర్వ్యూకి వస్త? అనడిగాడు.

'అవును...హెడ్మాష్టారు ఎప్పుడు వస్తారు ? అనడిగింది.

'వచ్చే వేళైంది'.

గురుమూర్తి గడియారంవంక చూశాడు.ఇంకా పదికి పదినిముషాలుంది. ఉపాధ్యాయుల జీవితంలో వుండే సాధక బాధకాల్ని గురించి, వాటిని ధైర్యంగా ఎదుర్కోవలసిన విధానాల్ని గురించి ఆమె అడక్కుండానే వుపన్యాసం మొదలు పెట్టాడు. లలిత గౌరవశ్రద్ధలతో వింది.

ఆమె ఆస్కూల్లో ఉపాధ్యాయినిగా నియమింపబడింది. అర్థరుపుచ్చుకున్నాక తెలుసుకుంది. హెడ్మాష్టారి పేరు వెంకటరత్నమని. గురుమూర్తి ఏక్లాసు ఎక్కడవున్నదీ ఆమెకు చూపించాడు.

'చూడండి, మిస్‌లలితా! మీకే సందేహంవచ్చినా నన్నడగండి. ఈ కుర్రనాగమ్మలంతా వానరసంతతి కనక, మీరు జాగ్రత్తగా వుండాలి. మీరు క్లాసులో ఎప్పుడూ నవ్వకండి. పాఠాలు బోధించటం తప్పించి ఒక్క అక్షరం కూడా ఎక్కువతక్కువమాట్లాడకండి - ముందు నెలరోజులదాకా జాగ్రత్తగా వుండండి. తరువాత అందరూ మీ చెప్పుచేతల్లో వుంటారు.

లలిత అతన్ని కృతజ్ఞతతో చూసింది. కొత్తగావచ్చినవారికి ఈ రకం సలహాలిచ్చేవారు చాలా తక్కువ-

'అన్నట్టు అడగటం మర్చిపోయాను మీ రెక్కడుంటున్నారు ?'

లలిత వెంటనే సమాధానం చెప్పలేకపోయింది. ఇంకా అనేకమైన ప్రశ్నలామెను ఎదుర్కుంటాయి. మీ స్వస్థలం ఏవూరు ? ఎక్కడ చదువుకున్నారు ? తల్లీ -తండ్రీ వున్నారా? వివాహం అయిందా ? వయస్సెంత ? ఏమైనా పిల్లలా ?... అలా ప్రవాహంలో నీటిచుక్కల్లా దొర్లి పోతాయి. వీటన్నింటికీ సమాధానం చెప్పటమంటే రెండురంగాలమధ్య దించి వేసిన నల్లటి తెరను ఎత్తేసి ఏముందో చూపటంలాంటిది. ఒక ఘనపుటంగుళపు చీకటిలో ఎన్ని అణువులున్నాయని లెక్కపెట్టటంలాంటిది.

'ప్రస్తుతం హోటల్లో ఓగది తీసుకున్నానండి. ఇక్కడ నాఅన్నవాళ్ళెవరూలేరు. ఉద్యోగం

స్థిరపడింది కనక ఇంక గది కోసం వెదకాలి'.

గురుమూర్తి అర్థమైనట్లు తల నిలువునా ఆడించాడు. లలిత అద్దెగదికోసం వెదికితేమాత్రం దొరకవద్దూ ? ఆమెకు పెళ్ళికాలేదు. తల్లిదండ్రులు లేరు. మొహం చూస్తే దైవభక్తి వున్నదానిలా కనపడదు. విభేదం అక్కడేవుంది. మగవాడు వంటరిగా వుండగలడట. ఆడదానికి తోడువుండాలట. 'మీరేం భయపడకండి - నా ఎరికలో ఓయిల్లు ఖాళీగా వుంది. అద్దె ఇరవై రూపాయలైనా ఫరవాలేదు. రండి చూపెడతాను. కానది వూరికి దూరంగా వుంటుంది. సగంరోజు సెలవు తీసుకుని వస్తాను' అంటూ ఆమె సమాధానం కోసం నిరీక్షించకుండా సెలవు అడగటానికి వెళ్ళాడు.

నాలుగు రోజులు గడిచాక ఓఆదివారంనాడు గురుమూర్తి లలిత ఇంటికి వచ్చాడు. ఈ నాలుగు రోజుల్లో అతనిముఖంలో చాలామంది సూర్యులు వుదయించారు. ముందుగా అతను చూసింది అరుగుమీదకూర్చుని పుస్తకం చదువుతూన్న రామాన్ని. లలితకూ, అతనికీ వున్న సంబంధం ఎలాంటిదో అతనికి తెలియదు.

నమస్కారాలు ఇచ్చిపుచ్చుకోటం అయింది. ' ఆ అబ్బాయి ఎవరండీ ?' అనడిగాడు.

లలిత వెంటనే సమాధానంచెప్పక అతనివంకచూసింది. ఆకాశం గర్జించగానే పిడుగుపడుతుందన్న భయంతో అతను కంగారుపడ్డాడు. కొంపతీసి రామం లలిత కొడుకేమోనని- ' మా తమ్ముడు' అనటం, రామం లోపలకు పరుగెత్తుకురావటం ఒక్కసారే జరిగాయి.

'అమ్మా !... బుర్ర బ్రద్దలుకొట్టుకున్నా, నాకీ పాఠం అర్థంకావటం లేదు' అన్నాడు.

గురుమూర్తి కళ్ళల్లో వేలకువేలు ఆశ్చర్యార్థకాలు వుదయించాయి.

'గాభరాపడకండి ! మా అమ్మ - నాన్న చిన్నతనంలోనే పోయారు. మావయ్యే మమ్మల్ని పెంచి పెద్దవాళ్ళను చేశాడు. అప్పటికి రామం చిన్నపిల్లాడు. అందుకని నన్నే అమ్మనిపిలిచేవాడు. పెద్దయ్యాకకూడా ఆ అలవాటు పోలేదు. ఇందులో వచ్చిన ప్రమాదమేమీలేదని నేనూ వూరుకున్నాను. అతన్నిప్పుడు ఫస్టుఫారంలో చేర్పించాలి. స్టాండర్డ్ చాలాతక్కువ. ఎలా చెప్పండి?'

'మీరు యెంతమాత్రం బాధపడనక్కర్లేదు. అంతా నేనుచూసుకుంటాను. నేను తల్చుకుంటే ఈపాటికి మెట్రిక్‌లో చేర్పించి ఉందును'.

అలా ప్రారంభమైన పరిచయం ప్రమాదములో చిక్కుకోక తప్పదు. సంఘం అనుమతి లేకుండా యెవరూ ఏపనీ చెయ్యలేరు. అది విమర్శిస్తుందికాని ఋజువు చూపించదు. ఎవరయినా ధైర్యం చేసి రుజువు చెయ్యమంటే వికటంగా నవ్వుతూ 'కళ్ళకెదుర్గుగా కనిపించే దానికి రుజువెందుకయ్యా? ఏపనీ లేకుండా అతను ఆ అమ్మాయియింటికి తరుచు వెడుతున్నాడంటావా ?' అంటుంది. లలితవుండే వాతావరణం అలాంటిది. ఆమె చుట్టూ వున్న వ్యక్తులు నీతి నియమాలతో నిష్ఠగా బతికేవారు. ఒకామె భర్తను దైవంకంటే ఎక్కువగా పూజిస్తుంది. మరొకావిడ పరపురుషుణ్ణిగురించి కలలోనైనా తలపెట్టదు.

మరొకావిడ వుదయం నాలుగుగంటలకే లేచి స్నానంచేసి, శుచిగా పూజచేసి, భర్త భోజనంచేసేదాకా మంచి నీళ్ళైనా ముట్టదు. అమ్మో ! వాళ్ళంతా అగ్ని లాంటి మనుష్యులు- వాళ్ళకూ, భగవంతుడికీ మధ్య ఓ పల్చటి తెర మాత్రం అడ్డం - అంతే. లలితలో ఇలాంటి లక్షణాలేవీ లేవు. పూజిద్దామంటే, పాపం, ఆమెకు భర్తే లేడు.

లలిత ఓనాడు కూర్చుని తనివితీరా ఏడ్చింది. గురుమూర్తి తరచూ వొస్తూండేవాడు.అతనికి లోకవ్యవహారాలు బాగా తెలుసు. ఎన్నో కొత్త విషయాలు చెప్పే వాడు. ఎన్నో వుత్తమ గ్రంథాల్ని ఆమె చేత చదివించాడు. సముద్రంలో మునిగిపోవటానికి సిద్ధంగా వున్న ఆమెను ఒడ్డుకుచేర్చాడు. అంతటితోఆగితే బాగుండును. గాలిపీడనశక్తిచేత లావెక్కుతూన్న బెలూను ఒక్కసారిగా పేలిపోయినట్టు అతని హృదయం స్వార్థాన్ని వెలిగక్కింది. అతను లలితను ప్రేమిస్తున్నాడట - అంటే పెళ్ళి చేసుకుంటాననే అభిప్రాయమై వుండాలి.

అది పవిత్రమైనబంధం కాదు. అదో జాడ్యంలాంటిది. నరబలికోరుతున్న పిశాచం లాంటిది. దాని జీవితం మూడుయుగాలు కావచ్చు లేక మూడు క్షణాలు కావచ్చు. నీతి నియమాలతో సంబంధం లేదు. నిరాకరిస్తే పగతీర్చుకుంటుంది. అయినా తను పెళ్ళి చేసుకుంటే తప్పేముంది ? పెళ్ళి !....అమ్మో ! ఆ మాటల్లో అక్షరాలు రెండూ రెండు శూలాలుగా మారి హృదయపులోతులు పరిశీలిస్తాయి. అది అమంగళకరంగా ధ్వనించింది... గురుమూర్తి చరిత్రకూడా సామాన్యమైనది కాదు. అతనికి అయిదేళ్ళ క్రితం వివాహమైంది. ప్రతిరోజూ ఇల్లాలితో జగడం - క్షణం మనస్థిమితం వుండేది కాదట- దీనికంతకూ మూలకారణం మాత్రం ఎవరికీ తెలియదు. ఏడాదిలో ఇద్దరికీ తెగతెంపులయ్యాయి. గురుమూర్తి తనకు పెళ్ళైందన్నసంగతి మర్చిపోయి మొదటిపెళ్ళాం బతికుండగానే మార్కెట్టులో ధైర్యంగా బేరానికి బయలుదేరాడు.

'అమ్మా ! వర్షం వచ్చేట్టుగా వుందే !...చలిగాలి వీస్తోంది. త్వరగా నడుద్దాంపదవే ! నాకు భయంగా వుంది కూడా. మరో పావుగంటలో రోడ్డుమీద జనం వుండరు...అమ్మా ! అదుగో! జానకి మనల్ని చూసినట్టు మొహం తిప్పేసుకుని వెళ్ళిపోతోంది. ఇది వరలో ఎంతయిదిగా మాట్లాడేది ? మొన్న బళ్ళో దాంతో ఏదో మాట్లాడబోతే ' ఇకముందు నాతో మాట్లాడకు అంటూ కసిరికొట్టింది. అదేవిటమ్మా ? దానికేమైనా పిచ్చెత్తిందా ? దెయ్యం పట్టిందా ?... దెయ్యాలంటే నాకు మహచెడ్డ భయం. చీకట్లో ఆ చెట్టు దగ్గర దెయ్యాలుంటాయి కదూ?'

రామం చెప్పుకుంటూ పోతున్నాడు. లలిత పరధ్యానంగా వూకొడుతూ నెమ్మదిగా అడుగులువేస్తోంది. కంటికికనపడని దెయ్యాలకోసం ఎక్కడో దాగివున్నాయని వెదుక్కుంటూ వెళ్ళటం ఎంతతెలివితక్కువ ! ఈ మనుష్యుల్లో నూటికి తొంభైమంది దెయ్యాలతో సమానం - మంచితనం ప్రవేశించటానికి వీలు లేకుండా హృదయాలమీద కాంక్రీటు పూతవుంటుంది గామోలు ! సుబ్బారావు దెయ్యం కాక మనిషా యేవిటి ?

జానకి ఫిప్పుఫారం చదువుతోంది. శ్రావ్యమైనకంఠం. ఎవరో సంగీతం మేష్టారు ఆమెకు

కీర్తనల వరకూ నేర్పి మనస్పర్థల కారణంగా మానుకున్నాడు. సరిగ్గా అదే సమయానికి లలితకూడా వచ్చింది. రెండు సంవత్సరాలపాటు శాస్త్రీయసంగీతం నేర్చుకుంది.ఆమె నేర్చుకున్న దాని కంటే సాధకం ఎక్కువ. అందుకే ఆమె పాటలో ప్రతి అణువూ తేనె చిందుతుంది. ఈ సంగతి మొదట్లో కనుక్కున్నది గురుమూర్తి. అతనే జానకికి ఆమె దగ్గర ప్రైవేటు ఏర్పాటు చేశాడు. సాయంత్రంపూట వచ్చి సంగీతం చెప్పించుకునేది.

సుబ్బారావు జానకిఅన్నయ్య- అతను స్థితిమంతుడు. ఇంటర్మీడియట్ పరీక్షకు మూడుసార్లు వెళ్లి, తన కాపంథా సరైంది కాదని విసుగెత్తి ఇంట్లో కూర్చుని తాత ముత్తాతలు గడించిన ఆస్తిని కరగబెట్టటానికి మార్గాలు వెతకసాగాడు. ఒక్కగానొక్కకొడుకుకావటం మూలాన తల్లి మందలించలేదు. ఓనాడతను లలిత ఇంటికి వచ్చి ఆమె కళను ప్రశంసించాడు. జానకి ఎదిగిన పిల్లకనక, సంగీత శిక్షణ పూర్తయ్యాక రాత్రి ఏడు గంటలకు ఇంటికి తిరిగి రావటం అంత మంచిది కాదని, కనుక లలిత జానకి ఇంటికి స్కూలు విడిచిపెట్టగానే రావటం న్యాయమని ఒప్పించాడు.

నెలరోజుల వరకూ అలాగే జరిగింది.

చంద్రలోకయాత్ర - కైలాసారోహణం - ఇవికావు ప్రపంచంలో ఘనకార్యాలు. ఎదుటివాడి మనసును చదవగలగటం - సుబ్బారావును అర్థంచేసుకొనే పరిస్థితులు ఆనాడు ఏర్పడ్డాయి. లలిత వచ్చేసరికి ఆరుదాటింది. చీకటి తొంగిచూస్తూ వుంది. త్రిపురసుందరి గుళ్ళో హరికథా కాలక్షేపం వుండటం వలన ఇంట్లో సుబ్బారావు తప్పించి ఎవరూ లేరు.

'జానకి ఇంట్లో వుందా ?' అనడిగింది లలిత.

'వుంది - లోపలకు వెళ్ళండి'

లోపల జానకిమాత్రం లేదు. అర్థంకాని నిశ్శబ్దత చుట్టి వేసింది. వెనక ఎవరో తలుపువేసిన చప్పుడు. ఆగదిలో సుబ్బారావూ, ఆమె తప్పించి ఎవరూ లేరు. సుబ్బారావూ ఆమె ఏవీ అడక్కుండానే మొదలు పెట్టాడు.

'చూడండి !... నేను మృగాన్నికాను. మనిషినే - కాని ఒక్కొక్కప్పుడు మనిషి మృగం గానూమారుతాడు. నేను మిమ్మల్నేమీ చేయను. భయపడకండి. నేను మిమ్మల్ని ప్రేమిస్తున్నాను. పెళ్ళి చేసుకుంటానని మాటివ్వండి ముందు. ఇది సరైన అవకాశం. ఇంట్లో ఎవరూ లేరు... నమ్మించి మోసం చేశారంటే మాత్రం పగ తీర్చుకుంటాను. నేను త్రాచుపామునుకోండి.'

లలిత కంగారుపడలేదు. నిత్యజీవితంలో ఆమె ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నో చెప్పుకోగా వింది. ఇప్పుడు కళ్ళారా చూస్తోంది. ఈరకం వ్యక్తులు సమాజంలో లేరనే ఆమె నమ్మింది.

'చూడండి సుబ్బారావుగారూ !... మీరు కొద్దో గొప్పో చదువుకున్నవారు. ప్రతి విషయం మనం జాగ్రత్తగా ఆలోచించాలి. తొందరపడకూడదు. కనక నాకు గడువివ్వండి.'

ఆ మాటలు సుబ్బారావు మీద ఎలాంటి పరివర్తన తీసుకువస్తాయో పరిశీలించే అవకాశం ఆమెకు కలగకుండానే ఎవరో తలుపుతట్టారు. గుళ్ళో హరికథా కాలక్షేపం లేనందున తల్లీ, కూతురూ తిరిగి వచ్చేశారు.

ఆ మర్నాటినుండి ఆయింటికి వెళ్ళడం మానుకుంది. సుబ్బారావుకు తినితిరగడం తప్పించి మరో పనిలేదు. చేతికందిన ప్రతి పుస్తకం చదువుతూంటాడు. అందులో చిత్రమైనదృశ్యాలు సంఘటనలు వర్ణింపబడి వుంటాయి. వాటిని నిత్యజీవితంలో ప్రయోగిద్దామనిచూస్తున్నాడు. సుబ్బారావుకు అంతటి అవకాశం, తెలివితేటలు లేవు. తనకు జరిగిన ఈ అవమానానికి శాస్తి చేయాలనుకుంది. కాని ఎలా ?

అయిదారురోజులు గడిచాక సుబ్బారావుతల్లి లలితను నడిరోడ్డుమీద నిలిపివేసింది.

'చూడమ్మా ! నువ్వు అందాలతారవి. అందులో సందేహం లేదు. కాని దయుంచి మావాడి జోలికి పోకు. వాడు నిన్నే చేసుకోవాలని ఒకటే పట్టుదలగా వున్నాడు. ఒక్కగానొక్క కొడుకు. వాణ్ణో యింటివాణ్ణి చేసి మురిసిపోదామనుకుంటే నువ్వు పానకంలో పుడకలా అడ్డుపడుతున్నావు ! అంటూ నిష్ఠూరాలాడింది. లలిత ఏవీ అనలేకపోయింది. ఆమె గాలిలో నిరాధారంగా వేలాడుతూ వుంది. ఏదైనాఅంటే ఆమె గట్టిగాఅరుస్తుంది. నలుగురు పోగవుతారు. తలవంచుకుని కదలిపోయింది.

అమ్మ యిలా మతిమరుపుగా నడవటం రామానికి మహచెడ్డవిసుగ్గా వుంది. ఇంక పదినిమిషాల్లో ఇల్లు చేరుకుంటారు. ఉన్నట్టుండి గాలి వేగం హెచ్చింది. ఏ మాత్రం అశ్రద్ధగా వున్నా ఎగిరిపోతారు. చీకట్లో ఏవీ కనిపించటంలేదు. ఏదో మరమ్మతువుండటం వలన దీపాలు వెలుగలేదు. ఎవరో వెనుకనుండి పరుగెత్తుకు వస్తున్నారు. దూరంగా బయలుదేరిన సముద్రపుటలలధ్వని క్రమంగా ఎక్కువై ఒడ్డును ఢీకోగానే ఆగిపోయినట్టు అడుగుల చప్పుడు ఆమె దగ్గరకు వచ్చి ఆగిపోయింది. ఇంకెవరు ? గురుమూర్తే అయుంటాడు. అతనికి చివరకి పిచ్చెత్తుతుంది. దానికొక మెట్టు క్రింద వున్నాడంతే- ఆ చీకట్లో అతని ముహం గుర్తుపట్టటానికి లలిత విఫలప్రయత్నం చేసింది.

'చూడండమ్మాయిగారూ !' అన్నదా మొరటు గొంతు.

కాదు. అతను తననుకున్న వ్యక్తి కాదు.

'నేను చాలా బీదవాణ్ణి - మూడు రోజులుగా ఇంటిల్లి పాదీ పస్తు - హనుమంతుడితోకలా పెరుగుతున్న సంసారం ...మీతో నా బాధలు చెప్పుకుని ఏడవాలనే వుంది కాని తీరిక లేదు. దయచేసి మర్యాదగా మెళ్ళో వున్న ఆ గొలుసు ఇలా యిస్తారా ? వృథాగా అరవటం కాని, పరుగెత్తగడం కాని చేశారంటే, ఇదుగో, దీనికి పనిచెప్పవలసి వస్తుంది.' అంటూ ఏదో చూపించాడు. అది చీకట్లో తళతళమని మెరిసింది.

లలితకు ఏవీ తోచలేదు. రామం గడగడ వణికిపోతున్నాడు.

'కాని ఇది బంగారుగొలుసుకాదు. ఇమిటేషన్' అంది భయంతో- 'కట్టిపెట్టు నీ కబుర్లు- అంటూ గొలుసు పుటుక్కున తెంపి తీసుకుని పారిపోయాడు. అతను ఏ దిశగా

పరుగెత్తాడో ఆమెకు తెలియదు. అడుగుల చప్పుడు మాత్రం పేలవమై నిశీథిలో కలిసిపోయింది.

‘ అమ్మా ...వెళ్ళిపోయాడు ? నాకేకనక తగినంత బలంవుంటే వాడిపీక పిసికేద్దును’ అన్నాడు రామం.

లలితకు నవ్వురాక తప్పింది కాదు.

‘నన్నడిగితే ఈ దొంగ గురుమూర్తి కంటే సుబ్బారావు కంటే- నయమంటాను.’

రామం ‘ఎలా ?’ అని ప్రశ్నించాడు. కాని సమాధానం కోసం వుత్సాహం చూపలేదు. లలిత మాత్రం తన మాటలు సమర్థించుకోటానికి కారణాలు కల్పించుకుంది. ఆ ఇద్దరు మనుష్యులు తమ వాంఛలు తీర్చుకుందామనుకున్నారు. కాని దొంగకవక్కర్లేదు. అతని క్కావలసింది డబ్బు. ఆ చీకటిలో తన్నతను ఏంచేసినా అడిగేవారు లేరు. అది ఇమిటేషన్ నగని చెప్పినా అతను నమ్మలేదు. ఏడాదిక్రితం తను పదిరూపాయలకు కొంది. నిజం తెలుసుకున్నాక అది తన మొహాన గిరవాటు పెట్టి ‘ అందరి కళ్ళూ కప్పి మోసం చేశావు. నన్నూ మోసగిస్తున్నావా ?’అనరుస్తాడేమో ! తన పిచ్చివూహలకు నవ్వుకుంది.

ఇల్లు చేరుకున్నారు. తలుపుతీసి అడుగుపెట్టగానే పువ్వులపొట్లం కాళ్ళకు తగిలింది. పెద్దగా గాలి వీస్తుండటం వలన ఇరుగుపొరుగువాళ్ళు తలుపులు వేసుకుని లోపలే వున్నారు. దీపం వెలిగించి పువ్వులపొట్లం తీసింది. ప్రతిశుక్రవారం దైవాలంకరణకోసం పువ్వులమ్మేవాడు పొట్లం పడవేసి పోతూంటాడు. రామం అన్నంతినేసి నిద్రకుపక్రమించేసరికి ఎనిమిదైంది.

నిద్రరావటం లేదు. అసలు ఏనాడైనా వేళకు వచ్చేడిసింది కనకనా - నిలువుటద్దం ముందు నిలబడింది. జుట్టు చెదిరిపోయింది. బట్టలు నలిగిపోయాయి. కొద్దిగా వికారంగానే కనపడింది మొహం. నుదుటి మీద తిలకం వుండే చోటు శూన్యంగా వుంది. లలిత రెండు నిమిషాల పాటు ఏదో దీర్ఘంగా ఆలోచించింది. గబగబా వెళ్ళి కిటికీతలుపులన్నీ బిగించింది.

ట్రంకుపెట్టె తెరిచింది. దీపపు వెలుగులో బట్టలు తళతళమన్నాయి. గులాబీరంగు క్రేప్‌చీర బయటకు తీసి కట్టుకుంది. తెల్లటి సిల్కుజాకెట్టు తొడుక్కుంది. బంగారంతో చేయబడి నిద్రపోతున్న నెక్లేసు మెడనలంకరించింది. రెండు జడలు వేసుకుంది. నుదుటి మీద అర్థచంద్రాకారంగా తిలకందిద్దింది. ఎందుకో వేళ్ళువణికాయి. రెండు మూడు సార్లు ప్రయత్నించాక కాని అది సరిగాఅమరలేదు. అబొట్టును చూస్తూంటే శరీరములో ప్రతిఅణువూ వణికిపోయింది. కనురెప్పలు రెండుసార్లు కదుపుకున్నాక కాని, కాటుక పెట్టుకోవాలన్న ఆలోచన కలుగలేదు. బల్లమీదున్న మల్లెపూల సువాసన గదంతా గస్తీ తిరుగుతోంది. ఆ రోజు దేవుడు పుణ్యం చేసుకోలేదు. పూలదండతల్లో అమరింది. మళ్ళీ నిలువుటద్దం ముందు నిలబడింది.

అమ్మో !

కళ్ళు మోసగిస్తున్నాయి. తనలో ఇంతటి సౌందర్యం అంతర్గతమై వుందని ఆమెకు తెలియదు. కళ్ళు రెండూ నీటితో నిండిపోయాయి. ఎందుకు ? కాటుక మూలంగానా ?... కాదు.... మరి ? ఏమో ! ఆ కళ్ళ వెనుక ఎలాంటి లోయలు దాగి వున్నాయో ! తలుపు బీటలగుండా ఎవరూ ఈ విపరీత చర్యలు చూడటం లేదు కదా ! నెమ్మదిగా మంచం మీద వాలింది - ఒక్కరోజైనా తనిలా వుండవద్దా?

రెండు నిమిషాలు గడిచాయి. ఎవరో తలుపుతట్టారు.

ఈ వేళప్పుడెవరు వస్తారు ? అంతా తన భ్రమ.

మళ్ళీ అదే చప్పుడు -

ఎలా ?... ఇరుగుపొరుగు వారెవరైనా వస్తే తనగతి ఏమవుతుంది ? ఆలోచించి ఏదో నిర్ణయానికి వచ్చే వరకూ కాలం ఆగదు. నెమ్మదిగా తలుపుతీసింది. లోపలకువచ్చిన వ్యక్తిని చూసి ఆశ్చర్యపోయింది. వెంకటరత్నంగారు ! లలిత సిగ్గుపడిపోయింది. ఆకాశం ఎక్కడో దూరంగా గర్జించింది.

అందర్నీ స్మృతిపథంలోకి రప్పించిన లలిత ఎందుకో రత్నంగార్ని మర్చిపోయింది. వయసు ముప్పైకి మించక పోయినా, ఆయనకేసి చూస్తుంటే ఆ అభిప్రాయం కలుగదు.

'ఇంతరాత్రి ఇలా వచ్చారేమిటి ?' అనడిగింది లలిత.

'మర్చిపోయారు గామోలు..! పొద్దున్న మీ జీతంలోంచి కొంత పైకం ఎడ్వాన్సుగా కావాలన్నారు. సాయంత్రం కబురంపితే మీరు వెళ్ళిపోయారని తెలిసింది. అసలు మనస్కూల్లో ఎవరికీ అడ్వాన్సు యిచ్చే అలవాటులేదు. అందుకు మేనేజిమెంటు సమ్మతించదు. మీరు యిబ్బందిపడతారేమోనని నేనే తీసుకుకొవచ్చాను. తీసుకోండి ! అంటూ అయిదు పదిరూపాయల కాగితాలు అందించారు. లలిత కొంతసేపు ఆలోచించి తీసుకుంది.

'వచ్చే ఆదివారం రామానికి పుట్టిన రోజు, అందుకేమైనా బట్టలు కుట్టిద్దామని !

'చంపేశారు ! మీ పుట్టిన రోజేమోననుకున్నాను.' అంటూ ఆమెకేసి పరీక్షగా చూశారు. లలిత మటుకు సిగ్గుతో పాతాళానికి చొచ్చుకుపోయింది.

'అది సరేకాని వర్షం వచ్చే సూచనలుండగా ఈ రాత్రివేళ ఎందుకు బయలుదేరారు ? తిరిగి వెళ్ళటమంటే ఈ వర్షంలో మహాయాతన. మీ యిల్లు సరిగ్గా మైలుదూరం వుంటుంది.'

'మరేం ఫరవాలేదు' అంటూ నవ్వేశారు.

తరువాత రత్నంగారు ఏవో స్కూలువిషయాలు, మధ్యమధ్య తన స్వంతవిషయాలు చెప్పుకుంటూ పోయారు. ఆయనభార్య చనిపోయి దాదాపు ఆరుసంవత్సరాలు కావస్తోంది. ఆయనే వండుకుతింటున్నాడు. ఆవూళ్ళోనే కొంత పొలం వుంది. రత్నంగారి హృదయం సముద్రమంత విశాలమైనదని వినికిడి. కాని లలిత విషయంలో ఆయన సింహస్వప్నంగానే

వున్నాడు. మూడు నాలుగుసార్లు లలితటీచింగు తృప్తికరంగా లేదని రిమార్కులు వ్రాశారు.

చిలికి చిలికి గాలివానైంది. ఉరుముల్తో వర్షం ప్రారంభమైంది. కిటికీతలుపు సందుగుండా జల్లుకొట్టింది. ప్రపంచమంతా తల్లకిందులవుతూన్న అనుభూతి. కత్తులు ఝుళిపించినట్టు మెరుపులు.

'మేష్టారూ! ఈ రాత్రికింక ఇంటికి వెళ్ళలేరు. అయినా మీకోసం కాసుక్కూచునేవారెవరూ లేరు. ఇవేళిక్కడే పడుకోండి.' అంది లలిత. ఆ పరిస్థితుల్లో అది తప్పనిసరైంది.

గడియారం పదికొట్టింది.

లలిత మేలుకునేవుంది. రత్నంగారి అభిప్రాయం ఆమెకు తెలుసు. ఈఅర్ధరాత్రి ఒంటరిగావున్న తనింటికి పూరికే వచ్చేటంత వెర్రివాడు కాడాయన. తను ఏదోవొకటి నిశ్చయించుకోకపోతే ఈ ప్రపంచంలో ప్రతివ్యక్తీ తనకు శత్రువుగా మారతారు. రత్నంగారు తనకు కలిగిస్తున్న అడ్డంకులు చాలా వున్నాయి. రామానికి సగం జీతం చేయమని బలిమాలితే వల్లకాదన్నారు. తను రాత్రంతా మేలుకుని పాఠాలు చదివి అర్థం చేసుకుని బోధించినా అది తృప్తికరంగా వుండదు.

బయట కుండపోతగా వర్షం కురుస్తోంది. రత్నం గారి కళ్ళు మూతలుపడివున్నాయి. కనక ఆయన నిద్రపోతున్నాడనే అనుకోవాలి. ఇంతకూ ఈ పోరాటం దేనికి ? అందరూ తనమీద శత్రుత్వం వహించటం దేనికి ? తను సాధించిన దేవిటి ?....'పతివ్రత' అనిపించుకోటానికా ? సుశీలని అందరూ మెచ్చుకోటానికా ? పిడికెడు ఇసుకకోసం భూప్రదక్షిణం కాలినడకతో పూర్తి చెయ్యాలంటే ఆ ఇసుక తనకక్కర్లేదు.... తన్ను ఎవరూ నమ్మరు కూడా- చాలా మంది ప్రియులున్నారనే వార్త ప్రచారంలో వుంది - సుబ్బారావు, గురుమూర్తి, రత్నం - ఇంకా - ఇంకా - ఎంతమందో! వీళ్ళందరూ తన కోసం ఒంటికాలు మీద యుగాలుగా తపస్సు చేస్తున్నారు పాపం! తిరస్కరిస్తే పగతీర్చుకుంటారు - ముళ్ళ పొదలోకి నిర్దాక్షిణ్యంగా విసరి వేస్తారు. జీవితం ఖరీదు రూపాయైతే శీలం ఖరీదు వెయ్యి రూపాయలు. ఏ అభిప్రాయాన్ని అణచివుంచాలని ప్రయత్నిస్తామో, అదే రెట్టించిన బలంతో ఎదిరిస్తుంది. రత్నంగారి కోర్కెను అంగీకరిస్తే తనకే బాధా వుండదు. మహరాణీలా బతకవచ్చు - రామం అసలు జీతమే లేకుండా చదువుకోవచ్చు. ఏదో అందని, కనిపించని వస్తువు కోసం నరకాన్ని చూడాలట. అందులో దండనలు అనుభవించాలట - వద్దు - ఆ వేదాంతం - సంఘం యివ్వబోయే బిరుదాలు తనకు వద్దు - జీవితం పొడవు బహుస్వల్పం - ఇందులో ఒకరి విమర్శలను వినటానికి, బాధపడటానికి తీరిక వుండదు. మనిషికి ఒక్కటే ఆశయంవుండాలి. ఇతరులకుబాధ కలిగించని విధంగా సుఖపడటం - ఏ మార్గం అవలంబించినా సరే -.

రామం అవతల గదిలో మత్తుమందు తాగిన వాడిలా చలనరహితంగా నిద్రపోతున్నాడు.

నేను పుచ్చిపోయిన కాయగూరలు అమ్ముతాను. కొనుక్కునేవాడికి అవి పుచ్చిపోయినవని, కొనకూడదని తెలియవద్దూ ! అలా తెలియక కొన్నాడంటే అది నాతప్పుకాదు. జీవితంలో ఆచరించవలసిన నియమాలు ఈసూత్రాల హద్దు వరకూ ఎగబ్రాకవచ్చు - వ్యాపించవచ్చు - లలిత నిర్ణయించుకుంది- ఈ ఆదర్శజీవితం తనకు వద్దు - దాంతో తను ఏకీభవించదు - దానికర్థంలేదు... ఆత్మమథనం- అది మొదలవుతే దానికంతం వుండదు. హాలాహలంలోంచి అమృతం జనించకూడదూ?

గడియారం పదకొండు కొట్టింది.

ఆకాశం భయంకరంగా గర్జించింది. ఎక్కడో పిడుగుపడే వుంటుంది. ఇలాంటి పరిస్థితులు ఏదో వైపరీత్యం జరగటానికే ఏర్పడతాయి. ఒక్కసారిగా గొళ్ళెంవూడి కిటికీ రెక్కలు తెరచుకున్నాయి. రత్నం గారి మొహం మీద జల్లుకొట్టింది. ఆయన లేచి కూర్చున్నాడు. ఒక్కసారిగా మెరుపు మెరిసింది. ప్రపంచంలోవుండే కాంతికిరణాల సముదాయమంతా దాని గర్భంలో యిమిడివుంది. కళ్ళు చీకట్లు కమ్మాయి. లలిత పరుగెత్తుకెళ్ళి తలుపువేయటానికి ప్రయత్నించి అరనిమిషంలో తడిసిపోయింది. గాలి వేగానికి వెనక్కితోసివేయబడి, ఆమెకు సాయం చేయటానికి వచ్చిన రత్నం గారి మీద వాలిపోయింది.

అంతే- ఇద్దరి ఆశయం ఒక్కటే - ఎవర్నీ ఎవరూ ఎదిరించలేరు. గాలివాన తనపనైనట్టు కొంతసేపు ప్రళయనృత్యం చేసి విశ్రమించింది.

* * *

రెండు సంవత్సరాలుగా ఎదుర్కొంటున్న అజ్ఞాతశక్తులన్నీ ఒక చోట కేంద్రీకృతమై, ముందుకు సాగలేక తెల్లమొహాలు వేసి ఆకాశంలోకి అంతరించిపోయాయి. వేడికి కరిగి ఆవిరిగా స్థిరమైన రూపం లేకుండా గాలిలో కలిసిపోయాయి.

ఈ సారి గుప్పున పొగలా వ్యాపించిన వార్త పుకారు కాదు. రత్నంగారులలితను వివాహం చేసుకోబోతున్నారు. ఆయన ఆ వార్త నిజమని వొప్పుకున్నారు.

నాలుగురోజులు గడిచాక లలిత ఇల్లు ఖాళీచేసి వెళ్ళిపోయిన సంగతి ఆమె వెళ్ళాక కాని అందరికీ తెలిసింది కాదు. ఉద్యోగానికి రాజీనామా, రత్నంగారి పేరిట ఉత్తరం ఒకే టపాలో వచ్చాయి.

ఆయన ఉత్తరం చదువుకున్నాడు.

"కొత్తగా జీవితంలో అడుగుపెట్టిన వారికి తెల్లవన్నీ పాలు, నల్లవన్నీ నీళ్ళు అనిపిస్తాయి. ఎండమావుల్ని నమ్ముకుని, బంగారు గనులు లభిస్తాయని పరుగులు తీస్తారు. కాని ఈ నగ్నసత్యం కూడా అనుభవం మీద కాని తెలియదు. నాకు తెలిసిన ఓ కథ చెప్తే మీ కర్థమవుతుంది.

నాలుగేళ్ళ క్రితం గుంటూరులో ఓ యాభైఏళ్ళ వ్యక్తి ఓ అమ్మాయిని రెండోపెళ్ళి చేసుకున్నాడు. ఆయనకు మొదటి భార్య వలన కలిగిన సంతానంలో ఓ ఎనిమిదేళ్ళ

ఆయన రెండో పెళ్ళి చేసుకున్నాడు. కాని వున్నట్టుండి ఆయన కన్నుమూశాడు. అప్పటిక్కాని ఆ అమ్మాయికి తన నిజస్థితి తెలిసివచ్చింది కాదు. ఉన్న డబ్బంతా అప్పులవాళ్ళు ఎగేసుకుపోయారు. కాస్తో కూస్తో మిగిలితే దూరంగా వున్న బంధువులు దగ్గరగా వచ్చి ఫలహారంచేసి ఆమెను నడిసముద్రంలో వదిలేశారు.

ఇప్పుడు చెప్పండి. ఆ కుర్రవాణ్ణిపెంచవలసిన బాధ్యత ఆమెకు వుందా లేదా ?...ఆ ప్రశ్నతోనే ఆ అమ్మాయి పోరాటం సాగించి చివరకు తెగించి ఓ నిర్ణయానికి వచ్చింది.

జీవితంలో ఓమార్గాన్ని అవలంబించిన వెనుక ఆమె తను అవివాహితనని, ఆ కుర్రవాడు తన తమ్ముడని చెప్పుకుంది. మీకా అమ్మాయి, కుర్రవాడూ ఎవరో ఈ పాటికి అర్థమయ్యే వుంటుంది.

నేను చేసిన పొరపాటు అక్కడే వుంది. వివాహమైందని చెప్పకుండా దాచి వుంచినందుకు అనేక శక్తుల్ని ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. చివరకు నేను చేసుకున్న నిర్ణయం యిది. ఒక స్త్రీ ఒంటరిగా సమాజంలో బతకటం చాలా కష్టం - దొంగలభయం - ఇరుగుపొరుగువారి విమర్శలు - కాముకుల చూపులు - వీటిమధ్య ఆమెస్వాభిమానం హారతికర్పూరంలా హరించిపోతుంది. అంటే పరాశ్రయం తప్పదన్న మాట.

రెండో విషయం - కొన్ని నిశ్చితమైన సూత్రాలకు కట్టుబడి ఎవరూ జీవించలేరు. అలా జీవిస్తున్న వారిని బతికున్నంతకాలం సంఘం గౌరవించదు. చచ్చినవాడి కళ్ళు చేరడన్నట్టు, చనిపోయాక గౌరవం వస్తుందేమో ! పరిస్థితుల కనుగుణంగా జీవిత నియమాలను మార్చుకోవాలి. చివరి గడియల్లో, మీరు వచ్చేదాకా నాకాకనువిప్పు కలుగలేదు.

నేను వివాహితనని చెప్పుకున్నా ఈ బాధలు తప్పవు. తమ కోర్కెలు తీరేవరకూ వెంట తిరిగి పాపంలో ముంచి వేసి మొహం తప్పించేస్తారు. పెళ్ళి చేసుకోటానికి ఎవరూ ముందంజ వెయ్యరు. అందుకే ముందు జాగ్రత్త పడ్డాను.

అయితేనేం ? ఓడిపోయాను.

అంతా తెలుసుకున్నాక ఎందుకు వెళ్ళిపోతున్నానని అడుగుతారేమో ! దానికి సమాధానం చెప్పలేను. నేను చేస్తున్నది తెలివితక్కువపనని నాకు తెలుసు. చేతులారా కట్టిన కట్టడాన్ని కూల్చివేసినట్టు - అయినా తప్పదు - చివరిసారిగా మీ సాయాలకు కృతజ్ఞత - గతాన్ని మర్చిపొండి - నా జాడ తెలుసుకోటానికి మాత్రం దయవుంచి ప్రయత్నించకండి.

రత్నం గారు నిట్టూర్చారు.

లలిత గుప్తంగా వుంచాలనుకున్న కారణం అర్థమైనట్టు ఆయన తల నిలువునా ఆడించాడు.

మార్చి 1958 (భారతి)